

Időutazás a 2010-ben 100 éves Délmagyarországgal: 1917 (8. rész)

RIPORT AZ UZSORA VÁROSÁBÓL

Kilencvenhárom hét múlva lesz 100 éves az 1910. május 22-én útjára bocsátott Délmagyarország. Lapunk jubileuma alkalmából, mintegy visszaszámlálásként, időutazásra hívjuk olvasóinkat: hétről hétre egy-egy esztendő újságtermését átlapozva fölillantjuk, milyennek látta a világot, az országot, a régiót, Szegedet – a Délmagyarországot. A magyar vidék legpatinásabb lapja sorozatának nyolcadik állomása: 1917.

ÚJSZÁSI ILONA

„A szegedi 46-osok verték vissza az olaszok legerősebb csapásait. Az ellenség óriási erőfeszítés árán sem tudott áttörni. Elkészeregett küzdelem a Karszton” – adja hírül a Délmagyarország augusztus 23-i címlapja.

A vezérkar dicsérete

A vezérkar főnökének beszámolóját a miniszterelnöki sajtóosztálytól kapta

Mikor a paprika a főszereplő – a boldog békeidőkben, a Széchenyi téri piacon FOTÓK: SOMOGYI-KÖNYVTÁR, HELYTÖRTÉNETI GYŰJTEMÉNY

NAPI HÍREK

Tükröt tart szülővárosának és a régióinak a Délmagyarország. A cikkek, információk fölött a forrás: „saját tudósítónktól” – most 1917-ből.

MUNKATÁRSUNKTÓL

JÓTÉKONYSÁGI KONCERT. „...A szenvedés, a nélkülözés enyhítésére kell mindazoknak törekedniük, akik nem szenvedő alanyai a nincstelenségnek. A Délmagyarország erre óhajt alkalmat nyújtani legközelebbi hangversenyével... A zongora művészet egyik titánját, Lhevinne Józsefet sikerült megnyernünk... jegyeit már árusítja a Vánay L. cég”, kiadóhivatalunk. Jegyek 30 (páholy), 10, 8, 6 és 4 koronáért kaphatók. (március 7., szerda)

RENDKÍVÜLI KIADÁS. „A délelőtti órákban rendkívüli kiadásban közöltük azt a nagy horderejű eseményt, hogy Oroszországban a дума 12 tagja vette át a kormányt és az összes minisztereket fogságba vetették. A hír városszerte gyorsan elterjedt rendkívüli kiadásunk folytán és érdeklődve tárgyalták a fontos eseményt.” (március 16., péntek)

POLGÁRI VENDÉGLŐ. Április 15-én nyit a polgári vendéglő – szociális intézményként. „Szeged élelmészeti hivatala e példával utat mutat minden magyar város középosztályának anyagi megkönnyebbítésére”. Az első étlap szerint a vasárnapi menü: „Délben burgonya gombóc leves, sertés sült, káposzta főzelék. Vacsora: ricciter, füstölt fej-lábbal... A leves 3 deciliter, a főzelék 4 deciliter és a hús főtt vagy sültállapotban 7 dekagramm lesz... A két koronáért még kenyér is jár...” (április 1., vasárnap)

ROKKANTTELEP. „Az Országos Rokkantsági Hivatal” kezdeményezésére Szegeden 50 családnak rokkanttelepet hoznak létre. „Egy-egy család 800 négyszögölnyi területet kapna, amelyre ... házat is építenének..., 10-12 embernek közös műhelyt állítanak föl a tanszeripar üzésére, a többi pedig kocsárfonásra és gyékényszövéstre fogják kioktatni... Az egész telepet a Back-féle 100 000 koronás alapítványból építik föl... Szeged és Tápé között lesz és egész kis közösséget fog képezni, amelyben központ, raktártelep és kaszinó lesz...” (április 19., csütörtök)

MTK MECCS. „MTK-SZAK 9:0 (6:0) – kezdődik a vasárnapi nagy meccsről a tudósítás. „A tribün roskadásig megtelt és az állóhely közönsége, dacolva az erős napsütéssel, szintén szép számmal hódolt a futballjáték élvezetének. A vendégcsapat nagystílű játéka rászolgált az általános érdeklődésre...” (július 10., kedd)

KONZERVGYÁR. „...A Magyar Földbélők Szövetkezete ... konzervgyárat és bérstantó üzemet létesítene Szegeden”, de később „sörgyár, nagyobb-szabású cukorgyár és egy ipari szeszgyár felállítását” is tervezi. (július 11., szerda)

MÓRA IGAZGATÓ. „A tanács csütörtöki ülésén töltötte be a Somogyi-könyvtárnak és múzeumnak a Tömörkény István halálával megüresedett igazgatói állását. Az állásra egyetlen pályázó Móra Ferenc, a Petőfi-társaság tagja, helyettes múzeumi és könyvtár-igazgató volt, aki 1904 óta működött a Somogyi-könyvtárban és múzeumban.” (július 13., péntek)

A HÖLGYEK VÁLASZTHATNAK. „A kormány választójogi reformja a kiszivárgott autentikus hírek szerint a nők egy részének szintén ad aktív választójogot...”, ez azonban erős cenzushoz lesz kötve. Erről mondja dr. Somogyi Szilveszterné: „a nők elsősorban jó feleségnek, aztán jó anyának és jó háziasszonynak kell lennie. Veszélyesnek azonban egyáltalán nem tartom, ha a nők is kapnak választói jogot...” (november 4., vasárnap)

Arcél: Balla Jenő (1869–1935)

Kistelek szülötte Balla Jenő, aki 1869-ben látta meg a napvilágot: apja Gráner József, ugyanakkor 1877-ben a tankötelesek névjegyzékében Blau Kobi néven szerepelt – olvasható az ellentmondásos információ a városka honlapján. Középszkoláit Szegeden végezte, ott lett hírlapíró. Írásait álneven, Byll aláírással közölte, 1908-ig használta a Blau nevet. A Színházi Újság 1913-ban mint Szeged neves színikritikusa mutatja be. A Délmagyarország 1917-ben munkatársának mondja, mikor közli Jászai Mari Tömörkény Istvánról 1902-ben neki írt levelét, így emlékezve az április 24-én elhunyt jeles íróra, a Szegedi Híradó és a Szegedi Napló újságírójára. Balla Jenő – aki jó barátja volt Móra Ferencnek – Szegeden 1935. június 18-án 67. életévében halt meg.

a szerkesztőség. „Augusztus 21-ike az Isonzo-hadsereg történetében a legforróbb napok egyikévé vált. Canaletól keletre a Vrh falut át kellett engednünk az ellenségnek. Az olaszok minden erőfeszítése, hogy lő késükkal az e helységtől délre fekvő magaslatokon átjussanak, sikertelen maradt...”

A legerősebben a Karszt-fennsíkron folyt a viaskodás. Hevességében már alig meghaladható tüzéségi tűztől támogatva az ellenség kora reggeltől késő estig hadosztályt hadosztály után vetett állásaink ellen harcba. A legerősebb csapás a szakasz két szárnya ellen, a Fajti Hrib-Kostanjevicza terület ellen irányult, ahol 1915 óta a karszton harcoló 39-ik és 46-ik számú magyar ezrednek új hősi hírt szereztek, továbbá Medeasa és San Giovanni ellen irányult. A nap eredménye a csapatok és vezetőik fé-

nyes magaviseletének megfelelő volt. Ha kis, a védőharc természetéből következő ingadozásokra került is sor, a siker elvitathatatlanul a mi oldalunkon van.”

Kofák aranykora

Helyi ügyek szorítják háttérbe a háborús eseményeket. Az év második felétől olyan témák verekszik magukat a címlapra, mint például a 46-osok hősiességéről szóló is a második helyre szorító szénhiány. „Munkamegosztást” követel a névtelenségben maradó publicista: „A jó közigazgatásnak tanulnia kell vállalati igazgatóktól, az üzletemberekétől, a bevált és gyakorlattal rendelkező hivatalnokoktól...” - szól a máig érvényes jó tanács. „A munkamegosztás elől kitérni nem lehet (...), a polgárság háborús ellátásának terhes munkájából a tanács minden tagjának ki kell venni a részét.”

Mint a nőknek a munkából. „A háború három éve alatt (...) minden lehetséges munkateret elfoglaltak a nők” - rögzíti a tényeket a Tízezer nő dolgozik a háborús Szegeden című cikk írója október 20-án. „Ma már nem ütődünk meg a női mozdonyfűtők láttán, s szinte csudálkozunk, ha néhanap a villamoson nem női kalauzokat látunk. Hordár, utcaseprő, jogász és szántó-vető paraszt mind kitérik a nőkből, s most már Szegeden az irodaszolgákat is nőkből verubválják.”

A nőktől, pontosabban a kofáktól függ a közéletmezés is. „A hatóság minden két hétben kiad egy 'értesítés'-nek nevezett jegyzéket, amelyben szigorúan megállapítja a zöldség-, főzelék- és gyümölcsfélék maximális árát. A termelők és kofák erre (...) minden piaci napon fűtyülnek (...), a maximális ár dupláját is elkéri (...), sőt: például a fehér bab literjének maximált 68 fillérje helyett szeptember 16-án 1,80 koronát - írja riportjában Herczeg István - az „uzsora városából”.

Paprikás hangulat

A maximált árak tengeréből egyetlen terméket akart hivatalosan is kivonni a város: Szeged jellegzetességét, a paprikát. Somogyi Szilveszter polgármester, de Rózsa Ernő, a Szegedi Mezőgazdák Szövetkezetének vezérigazgatója is elmondta: „...a magas paprikaárakat nem a belfogyasztás idézte elő. A (...) német hadvezetőség élelmészeti bevásárlói bizománysaikkal egyre nagyobb tömegben vásárolták a paprikát és minden árat megadtak érte”. Megalakul a

Paprikakereskedők, Termelők és Paprikamolnárok Egyesülete, de se ezzel, se a probléma folyamatos „napirenden tartásával”, de még Koszó István parlamenti interpellációjával sem sikerül elérni a paprika szabad forgalmazását.

Bevétel a vigadó

„A háborús viszonyok szülte gazdasági átalakulások elsősorban a városokat sújtották érzékenyen. A városi háztartások terhei tetemesen emelkedtek, a bevételek jelentősen mecsappantak, az egyensúly a legtöbb városban fölborult, aminek következtében a pótdadó jelentékeny ugrással haladt fölfelé. Szeged eddig elkerülte, hogy a pótdadót kelljen emelnie” - így az összegzés augusztus 25-én „saját tudósítónktól”. A bevételek növelése a cél. Négy év után ismét fölmerült az ötlet: „a budapesti városliget mintájára állandó jellegű népszórakozóhelyet létesít a város Újszegeden, esetleg a Gedóban (...), amiből mintegy 150-200.000 korona évi bevételre számíthat”. A megvalósításhoz szinte csak egy feltétel hiányzott: a béke.

KRONOLÓGIA: 1917. Március 10.: Oroszországban kitör a forradalom. **Június 4.:** A Pulitzer-díj első átadása. **Július 28.:** Dr. Kelemen Béla főispán beiktatása. **Szeptember 30.:** A szegedi Tömörkény-matinén részt vesz Ady Endre. **November 7.:** Bolsevik hatalomátvétel Oroszországban. **December 2., 11.:** Békét követelő gyűlés Szegeden.

ÉLETMENTŐ GIMNAZISTA

MUNKATÁRSUNKTÓL

„Az urilánykák a strandfürdőn élvezték egy darabig a napsugarat, a száraz, forró fővenyt, s a játékot, ... azután kikívánkoztak a hűs folyóvízbe, amely egy darabig simogatni szokta az embert, azután hívja, ellenállhatatlanul vonzza mindig beljebb, beljebb... Egyszerre csak megszűnt ... a kacaj, a szép gyermeklányok helyett csak ringó hullámok fénylettek az öreg folyó hátán!...”

... megjelent a folyón egy keskeny szandolin, a lélekvesztőben egy tizen-

nég éves, sugartermetű fiú: Bérczi Andor... Ekkorra felhangzott a riasztó jeladása is az életöszönnek: - Segítségt!... A derék fiú, a legkritikusabb percben ért a víz alá merült lányokhoz, gyermekhósként ragadta meg előbb a fehér kezét, kiemelte a leánykát, hogy levegőre jusson, azután a kibomlott haj után nyúlt, hogy a másik leánykát is felhúzza, hogy az a csónak oldalába kapaszkodhasson. Mindez egy-két perc műve volt...” - írja „-y.” július 1-jén a néhány nappal korábbi, szerencsés kimenetelű balesetről.

A tiszai Partfürdő a háborús években is benépesült

NŐK A POSTÁN - „A háború alatt a csomagkezelés a legterhesebb - nyilatkozta Kőrössi István főfelügyelő, a szegedi posta főnöke a Délmagyarország tudósítójának a háború harmadik évének tapasztalatairól április 8-án. - A csomagforgalom óriási mértékben növekszik, aminek természetes magyarázata a vasúti forgalom korlátozása... Sok nehézséget okoz a szállítási eszközök hiányossága. Kevesebb vonat indul, ami viszont a csomagok torlódására vezet. Harmadik nehézség az, hogy a begyakorlott szolgá- és altisztai személyzet harctéren van... Hozzávetjük még a helyiségmizériát. A posta - képkönyvön is látható - épülete a békeforgalomra épült és most a háborús forgalomra szűknek bizonyul... A postán most jórészt nők pótolják a hadba vonult férfiakat..., már szolgai munkakörben is. Tizenkét nő van levélkihordói kiképzés alatt... önálló területet kapnak...”